

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Cipot

Nevarnosti za pripadnike oboroženih sil na mirovni misijah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sandra Cipot

Mentorica: doc. dr. Maja Garb

Nevarnosti za pripadnike oboroženih sil na mirovni misijah

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

ZAHVALA

Hvala staršem, študijskim kolegom, prijateljem in vsem, ki ste me potrpežljivo podpirali ter spodbujali ob študiju in pisanju diplomskega dela.

Nevarnosti za pripadnike oboroženih sil na mirovnih misijah

Mirovne misije so način pomoči deželam, ki so v sporu ali so pred kratkim bile, da ustvarijo trajen mir in začnejo delovati v sistemu, ki je ugoden za vse strani. Mirovne misije se udeležujejo vojaki oz. pripadniki oboroženih sil, civilni strokovnjaki in policijsko osebje iz številnih držav in delno tudi osebje iz lokalnega okolja. V mirovnih misijah na udeležence pretijo različne nevarnosti: posledice prejšnje vojne – neeksplozirane mine in druga ubojna sredstva, nevarnosti kot posledice lastnega ravnanja, nevarnosti zaradi napak nadrejenih – poveljujočih, nevarnosti zaradi neodgovornega delovanja soudeležencev, stres, ki doleti udeležence (bojni stres, stres zaradi družine, domotožje...), prenosljive bolezni in pa predvsem na zadnjih mirovnih misijah zaznana nevarnost (prometna in kulturna) države gostiteljice.

Ključne besede: mirovne operacije in misije, nevarnosti za vojake, slovenska vojska.

Threats to armed forces in peacekeeping missions

Peacekeeping operations are a way of helping countries, which are or were in a conflict, to create lasting peace so that they can start functioning in a system that is good for both sides. Taking part in these operations are soldiers or members of armed forces, civil experts and police staff from numerous countries and, partially, local staff. The members on these operations are exposed to a number of threats: unexploded mines and other ordnance, dangers that are a consequence of one's own behaviour, dangers due to faults of superiors' commanding, dangers because of irresponsible actions of the participants, stress, which affects the participants (combat stress, family stress, homesickness, ...), communicable diseases, and especially on the last peacekeeping operations, the traffic regime of the country where the peacekeeping operation is taking place.

Key words: Peacekeeping operations and missions, threats to peacekeepers, Slovenian army.

KAZALO

SEZNAM KRATIC.....	7
1 UVOD.....	8
2 NEVARNOSTI ZA VOJAKE OB VSTOPU V VOJAŠKO ORGANIZACIJO.....	9
3 NEVARNOSTI ZA PRIPADNIKE OBOROŽENIH SIL NA MIROVNIH OPERACIJAH IN MISIJAH	Error! Bookmark not defined.
3.1. Mirovne operacije in misije.....	11
3.2 Vloga mednarodnih organizacij.....	11
3.2.1 OZN.....	11
3.2.2 NATO.....	12
3.2.3 OVSE	13
3.2.4 EU.....	14
4 NEVARNOSTI NA MIROVNIH OPERACIJAH	14
4.1 Stres na mirovni misijah.....	14
4.2 Bolezni kot nevarnost - AIDS	16
4.3 Operacijski in bojni stres	18
4.3.1 Bojni stres v Iraku in Afganistanu.....	19
4.4 Samomorilski napadi	20
4.5 Improvizirane eksplozivne naprave - IED.....	22
5 NEVARNOSTI ZA SLOVENSKE VOJAKE NA MIROVNIH MISIJAH.....	22
5.1 Slovenija v mirovni operaciji in misiji.....	22
5.1.1 SV v Afganistanu – ISAF.....	23
5.1.2 SV na Kosovu – KFOR.....	24
5.1.3 SV v Bosni in Hercegovini.....	24
5.1.4 SV v Libanonu, Siriji in Somaliji.....	25
5.2 Nevarnosti za pripadnike SV po raziskavah.....	25
5.3 Nevarnosti za pripadnike SV na misijah – po intervjujih.....	28

5.4	Primerjava rezultatov raziskave in intervjujev	30
6	ZAKLJUČEK	31
7	LITERATURA	32

SEZNAM KRATIC

EU	Evropska unija
MOOTW	Military Operations Other Than War (Ne-vojne vojaške operacije)
NATO	North Atlantic Treaty Organizacion
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
SV	Slovenska vojska
TBI	Traumatic Brain Injury (Travmatska poškodba možganov)
UNAMA	United Nations Assistance Mission in Afhganistan (Misija OZN v Afganistanu)
ZDA	Združene države Amerike
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

Svet je strukturiran kompleksno in komplicirano. Sestavljajo in določajo ga različne socialne, geografske, demografske, kulturne, politične in gospodarske značilnosti, zlasti pa sodobne grožnje miru in varnosti. Tako stare kot nove grožnje miru so posledica različnih faktorjev – kolonializma, obeh svetovnih vojn, hladne vojne, dekolonizacije, industrializacije, znanstvenega in tehnološkega napredka, predvsem pa globalizacije. Te grožnje miru so takih razsežnosti, da nobena država nanje ne more sama odgovoriti ali jih rešiti. Zato so se ustanovile različne mednarodne organizacije, podpisali pa so se razni pakti o kolektivni varnosti in obrambi ipd. Svetovni mir je prioriteta mednarodnih organizacij, ki s svojimi posegi, kot so mirovne operacije in misije, želijo vzpostaviti ravnotežje v nemirnih državah.

Po svetu deluje na tisoče vojakov in civilnih strokovnjakov, ki na različne načine želijo pomagati prebivalcem držav v sporu. Nemalokrat pa se sami znajdejo v težavah, ki pretijo na njih s strani sovražnih sil, upornikov ali teroristov. Nevarnosti za pripadnike oboroženih sil, sodelujočih na mirovnih misijah in operacijah, so lahko zelo različne. Nekatere na njih pretijo neposredno, druge posredno.

Z diplomskim delom želim odgovoriti na vprašanje, katere so najpogostejše nevarnosti in s katerimi se srečujejo pripadniki oboroženih sil na mirovnih misijah.

Delo je strukturirano tako, da v prvem delu naloge predstavim mirovne operacije in misije na splošno: pod čigavim okriljem se izvajajo, koliko je pripadnikov oboroženih sil ter koliko žrtev so terjale bojne naloge do danes.

V nadaljevanju bom predstavila tri trenutno največje nevarnosti na mirovnih misijah in dodala primere oz. dogodke, ki kažejo na vpletenost nevarnosti na misijah. V tretjem delu bom predstavila delovanje SV v mirovnih misijah in operacijah ter rezultate raziskav, ki so potekale v kontingentih SV na mirovnih misijah in predstavljajo med drugim tudi nekaj podatkov o nevarnostih za slovenske vojake na misijah.

Metode dela, ki jih uporabljam pri pisanju diplomskega dela, so analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov.

2 NEVARNOSTI ZA VOJAKE OB VSTOPU V VOJAŠKO ORGANIZACIJO

Vojaki ob vstopu v vojaško organizacijo sprejmejo možnost nevarnosti, ki se lahko pojavijo med služenjem vojaških obveznosti. Iz same narave vojaške organizacije izvira dejstvo, da je lahko posameznik pri opravljanju svojega dela ubit ali ranjen. To se lahko imenuje »koncept neomejene zvestobe« (Martin in McClure v Juvan 2008, 130) in je v vojaški tradiciji globoko ukoreninjen. Pri tej trditvi gre predvsem za to, da se od pripadnikov oboroženih sil lahko razumno zahteva, da za svojo domovino žrtvujejo lastna življenja. Ta nevarnost je nedvomno na najvišji stopnji v vojnem času, vendar pa je prisotna tudi v mirovnih operacijah in misijah, na usposabljanju, pri vsakdanjem delu doma, na vojaških vajah ipd. Vojaki, zaposleni v vojaški organizaciji, niso ogroženi samo kadar sodelujejo v bojnih akcijah, ampak je lahko tudi udeležba na mirovnih misijah prav tako nevarna (Segal M. in Harris v Juvan 2008, 130).

Nevarnosti za vojake ob vstopu v vojaško organizacijo so različne. Bazirajo lahko na fizični ali psihični ravni vojaka. Ene od najpogostejših nevarnosti v vojaški organizaciji so poškodbe in bolezni, izčrpanost, samomori, pride lahko tudi do spolnega nadlegovanja in pa smrti, v primeru oboroženega boja.

Poškodbe in bolezni v vojaški organizaciji so zelo pogoste. Poškodbe nastanejo predvsem pri usposabljanju vojakov in na vojaških vajah. Do njih pride zaradi neupoštevanja varnostnih navodil nadrejenih ali zaradi neznanja pri uporabi orožja. Kot primer nesreče s smrtnim izidom lahko omenim nesrečo 12. 6. 2001 na Počku med usposabljanjem vojakov pehotnega bataljona iz Vipave, ko so izvajali bojno streljanje z minometi 120 mm. Ob izstrelitvi mine je prišlo do eksplozije. V nesreči sta bila ranjena še dva pripadnika oboroženih sil SV (Dnevnik 2001). Malo manj nevarne so poškodbe sklepov in kosti, mišic in vezi, vendar v velikem številu prisotne med pripadniki oboroženih sil.

Izčrpanost pomeni utrujenost in/ali zmanjšanje zmožnosti opravljanja dolžnosti. Odraža se postopoma, ko energija zaradi stresnega procesa prične padati. Izčrpanost ustvarjata dva faktorja – fizično in umsko delo. Ne zadostno spanje ustvarja različne vrste izčrpanosti, ki so v osnovi mentalne. Oseba, prikrajšana za spanje, ima težave s čistimi mislimi, čeprav nima zmanjšanih mišičnih zmožnosti. Če oseba nadaljuje z opravljanjem dela tudi po tem, ko je že utrujena, privede do mentalne izčrpanosti. Na nivo izčrpanosti vpliva intenzivnost dela, težavnost naloge, trajanje nepretrganega napora ter splošno ugodje posameznika. Bojna izčrpanost se kaže kot občutek neprijaznosti in nadlegovanje z izvrševanjem nalog,

odpravimo pa jo lahko s počitkom, pomirjenjem, polnjenjem fizične moči in aktivnostmi, ki povrnejo zaupanje (Strah 2004, 33).

Vojaška organizacija predstavlja način življenja, pravil, navad ter sistema vrednosti, s katerim želi doseči svoje cilje z uporabo discipline in hierarhične subordinacije. V vojski vlada specifični sistem odločanja in kontrole sprejetih odločitev, s katerimi se želi doseči učinkovito funkcioniranje (Samec 1991, 67). Tako starešine kot vojaki v sodobnih vojskah morajo izpolnjevati določene psihološke in fizične zahteve. Te zahteve so določena raven intelektualnih sposobnosti, emocionalna zrelost in socialna prilagodljivost, fizična pripravljenost, visoka morala in stalno prisotna zavest o lastni vlogi pri obrambi domovine; iz katerih izhajajo tudi drugi atributi, kot so disciplina, samokontrola, visoka raven tolerance, izurjenost, frustracije in vzdržljivost. Zaradi teh zahtev in atributov pa je danes potrebna tudi večja pozornost psihološkim faktorjem, ki so potrebni za psihično zdravje vojakov (Samec 1991, 68). Posledica depresije, agresivnosti in impulzivnosti- kratkega skoka od misli k dejanju je samomor, ki je v vojskah prisoten v veliki meri. S problemom samomora se srečujejo vse armade sveta, za katere pa je značilno, da v novejšem času beležijo manj samomorov med starejšim kadrom, veliko več pa med mladimi vojaki (Samec 1991, 68).

Spolno nadlegovanje v vojski je v zadnjem času zelo pogosta tema, ki pritegne veliko pozornosti. Spolno nadlegovanje je v družbi povsod prisotno, idealni pogoji za spolno nadlegovanje pa se pojavijo prav v oboroženih silah – tradicionalno maskulinizirano delovno okolje, ki institucionalno podpira seksizem. V vojski najdemo pogoje za spolno nadlegovanje na delovnem mestu predvsem pri pripadnicah OS, ki so v manjšini, ter pogoje zaradi posebnih okoliščin dela, ki pri zaposlenih povečajo stopnjo stresa (Firestine in Haris v Kotnik – Dvojmoč 2002, 94).

3 MEDNARODNE OPERACIJE IN MISIJE

Na mirovni misijah in operacijah so prisotne nevarnosti, vendar se razlikujejo glede nalog. Nevarnosti na mirovni operacijah so za odtenek nevarnejše, bolj intenzivnejše, saj vojaki sodelujejo v nalogah večje intenzivnosti. Pri operacijah se po večini vsiljuje, ustvarja in gradi mir, za kar je potrebno tudi bojno delovanje. Pri misijah pa se mir ohranja in podpira, za kar

se pripadnikom oboroženih sil ni potrebno življenjsko izpostavljati. V naslednjem delu naloge bom predstavila mirovne misije in operacije ter nevarnosti, ki so lahko prisotne.

3.1 Mirovne operacije in misije

»Mirovne operacije v najširšem pomenu besede razumemo kot vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru« (Jelušič 2005,12).

Jelušičeva (2005, 12) nadaljuje, da so mirovne operacije sredstvo zunanje politike že vse od začetka devetnajstega stoletja, njihov razmah pa je čutili po drugi svetovni vojni. Konec hladne vojne je za mirovne operacije pomenil nov pomen in zagon in od takrat postajajo ena od najbolj opaznih varnostnih aktivnosti Organizacije Združenih Narodov – v nadaljevanju OZN, čeprav pa mnoge še vedno potekajo izven njenega okvira.

Mirovne operacije so lahko različnega namena, zato jih delimo na:

- operacije za ohranjanje miru ali *Peacekeeping Operations*,
- operacije za ustvarjanje miru ali *Peacemaking Operations*,
- operacije za graditev miru ali *Peace Building Operations*,
- operacije preventivne diplomacije ali *Preventive Diplomacy*,
- operacije za vsiljevanje miru ali *Peace Enforcement Operations*,
- operacije v podporo miru ali *Peace Support Operations*,
- operacije vojaškega in civilnega kriznega upravljanja ter
- vojaške nevojne operacije ali *Military Operations Other Than War – MOOTW* (Jelušič 2005, 12–14).

3.2 Vloga mednarodnih organizacij

3.2.1 OZN

Mirovne operacije so stopile v novo fazo razvoja z ustanovitvijo Združenih narodov – v nadaljevanju ZN - leta 1945, zato jim lahko rečemo tudi moderne mirovne operacije. Mirovne

operacije ohranjanja miru v večini povezujemo z ZN, vendar pa tehnika dokončanja konfliktov in vzpostavitve miru ni omenjena v Ustanovni listini ZN. V šestem poglavju Ustanovne listine so v 33. in 38. členu predvideni mehanizmi mirnega reševanja sporov preko anket, posredovanj, pogajanj, sprav, razsodništva, sodne rešitve, uporabe regionalnih dogovorov ali drugih mirnih sredstev. V sedmem poglavju pa so predvidene akcije v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj s pomočjo sankcij v obliki prekinitve gospodarskih odnosov, železniških, pomorskih, zračnih, poštnih, telegrafskih, radijskih in drugih telekomunikacijskih sredstev ter pretrganje diplomatskih sredstev. Mirovne operacije za ohranjanje miru pa ne sodijo v nobeno od teh poglavij, zato jih umestimo med njiju oz. v šesto in pol poglavje, saj so aktivnosti nekje vmes med diplomatsko-pravnimi nenasilnimi sredstvi reševanja sporov in vojaško-nasilnimi sredstvi reševanja mednarodnih sporov (Garb v Jelušič in drugi 2005, 33).

Mirovne operacije in misije izvajajo mirovne sile, ki so sestavljene iz različnega osebja. Vojaško osebje mirovnih operacij ZN je znano pod imenom »modre čelade« oz »modre baretke«.

ZN so začeli leta 1948 preko odobritve Varnostnega sveta ZN pošiljati opazovalce na Bližnji Vzhod, kjer je bila vloga misije nadzor premirja med Izraelom in njegovimi arabskimi sosedami. Od takrat je bilo ustanovljenih 66 mirovnih operacij, od tega 53 do leta 1988. V preteklih letih je v operacijah ZN sodelovalo več sto tisoč vojaškega osebja, več deset tisoč članov policije in drugih civilnih strokovnjakov iz več kot 120 držav. Pod zastavo ZN je med služenjem umrlo 2914 pripadnikov mirovnih sil (United Nations 2011).

Trenutno poteka pod okriljem ZN 16 mirovnih operacij. Od tega je ena posebna politična misija, ki poteka v Afganistanu z imenom UNAMA - United Nations Assistance Mission in Afghanistan (United Nations 2011).

3.2.2 NATO

NATO je prevzel vlogo ključne organizacije v izvajanju več mirovnih operacij v letih 1995 naprej. V svoji dokaj dolgi zgodovini se NATO s takšnimi operacijami ni ukvarjal, zato gre za novo vlogo zavezništva. »Leta 1991 sprejeti strateški koncept je temeljne naloge zavezništva definiriral kot: varnost, posvetovanje, odvrčanje in obramba ter ohranjanje strateškega ravnotežja« (Vegič 2005, 80). Mirovne operacije in misije so v Natu obravnavane

kot del kriznega upravljanja, s katerim se zavezništvo odziva na krize v svetu. Na splošno izraz mirovne operacije v Natu ne uporabljajo pogosto (Vegič v Jelušič in drugi 2005, 80).

Nato je aktivni in vodilni dejavnik miru in varnosti na mednarodnem prizorišču. Prek svojih operacijah kriznega upravljanja, zavezništvo tako dokazuje svojo pripravljenost, da deluje kot pozitivna sila za spremembe in njeno usposobljenost za izpolnjevanje varnostnih izzivov 21. stoletja (Vegič v Jelušič in drugi 2005, 80).

Vse od prvega vojaškega posredovanja leta 1995 se NATO ukvarja z vedno bolj raznoliko paleto operacij. Danes je približno 140000 vojaškega osebja razporejeno v misijah po vsem svetu in uspešno opravljajo zapletene operacije na zemlji, v zraku in vseh vrstah okolja (North Atlantic Treaty Organization 2011).

3.2.3 OVSE

»Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi je največja regionalna varnostna organizacija na svetu, katere 56 držav članic obsega geografsko območje od Vancouvra do Vladivostoka.« Osmo poglavje Ustanovne listine OZN uvršča OVSE kot edino organizacijo, ki je kot taka primarni instrument za zgodnje opozarjanje in preprečevanje konfliktov, upravljanje kriz in postkonfliktno rehabilitacijo v regiji. Status OVSE je edinstven, saj po mednarodnem pravu nima pravnega statusa, njene odločitve so politično in ne pravno zavezujoče, ampak ima vseeno večino atributov mednarodne organizacije. Ima stalna odločevalska telesa, stalni sedež, institucije in osebje, redne finančne vire ter terenske urade. OVSE pristopa k varnosti iz dveh temeljnih predpostavk, in sicer, da ogroženost in nestabilnost posamezne regije ali države predstavlja grožnjo vsem, da je varnost nedeljiva, saj imajo države članice v varnosti evropske regije skupne interese. Glavne naloge Organizacije so: ukrepi za krepitev zaupanja in varnosti, zgodnje opozarjanje, preventivna diplomacija, preprečevanje konfliktov, pokonfliktna obnova, varstvo človekovih pravic, nadzor nad orožjem, ukrepi za krepitev zaupanja in varnosti, krepitev civilne družbe, demokratizacija, izgradnja institucij, opazovanje volitev, vzpostavitev sodnega sistema, usposabljanje policije ter boj proti terorizmu, organiziranemu kriminalu in trgovini z ljudmi. OVSE trenutno izvaja 30 mirovnih operacij in misij (Juvan v Jelušič in drugi 2005).

3.2.4 EU

Leta 1992 je bila podpisana pogodba o EU in s tem je bil sprejet tudi koncept skupne zunanje in varnostne politike. EU se je tako začela pojavljati kot bolj samostojen varnostni dejavnik, te težnje pa je še okrepila z odnosi z ZEU. ZEU je leta 1992 opredelila koncept t. i. petersberških nalog, ki je vseboval tudi izvajanje različnih mirovniških operacij. EU je v devetdesetih letih postala ena od mednarodnih organizacij, ki lahko izvajajo mirovne operacije, leta 1999 pa je to sposobnost še okrepila s sklepom o oblikovanju sil za posredovanje (Vegič v Jelušič in drugi 2005, 85).

Pod okriljem EU je bilo izpeljanih 25 mirovniških misij, civilnih in vojaških, od tega danes poteka 9 civilnih misij in 3 vojaške misije (European Union 2011).

4 NEVARNOSTI NA MIROVNIŠKIH OPERACIJAH

V poglavju nevarnosti na mirovniških operacijah in misijah bom predstavila grožnje vojakom, ki so najbolj pogoste ob njihovem delovanju pri vzpostavljanju in vzdrževanju miru.

4.1 Stres na mirovniških misijah

Mirovne misije delujejo na principu ohranjanja in vzdrževanja miru in so vodene s privolitvijo vseh sprotih držav. Operacije za ohranjanje miru se izvajajo, da vzdržujejo premirje in pospešijo diplomatsko reševanje problemov, podpirajo diplomatske napore, da dosežejo, obnovijo ali vzdržujejo mirna področja možnega ali dejanskega konflikta. Enote, ki sodelujejo v mirovniških misijah, lahko uporabijo silo samo v samoobrambne namene. Zaradi narave operacij je negativno stresno vedenje pri vojakiškem rezultatu številnih dejavnikov (Strah 2004, 29).

Vojaki so predstavniki in ambasadorji dobrohotnosti in so tako ločeni od svojih družin. Včasih so stiki z družinami celo prekinjeni. Živeti morajo v neudobnih in monotoni, dolgotrajnih pogojih, včasih tudi dlje časa. Poleg tega so izpostavljeni popolnoma drugačni kulturi, običajem, velikokrat neprijetnim in zastarelim, za vse, ki ne poznajo zgodovinskih ali praktičnih razlogov zanje (Strah 2004, 30).

V nadaljevanju naloge sta prikazani dve tabeli, ki ponazarjata stresorje v operacijah za ohranjanje miru in stresorje v operacijah za podporo miru ter priporočila, kako se izogniti stresu, ki se pojavlja na misijah.

Tabela 4.1 : Stresorji v operacijah za ohranjanje miru

Stresorji v operacijah za ohranjanje miru	Priporočila
Izoliranost.	Razvijanje in vzdrževanje kohezivnosti enote.
Dolgčas.	Rotiranje delovnih opravil.
Kulturna odtujitev.	Potovanje in rekreacija v državi gostiteljici.
Ponavljajoča, monotona ali rutinska opravila.	Raznolikost in širitev dela, striktno usposabljanje.
Nadure, občutek nepomembnosti nalog.	Nenehen poudarek na pomembnosti naloge.
Naloge se opravljajo več let. Povečanje ustaljenih ugodnosti v objektih v nasprotju od neprijaznosti in strogosti do vojakov na prvi bojni liniji.	Zagotavljanje mobilnih podpornih paketov za vojake na prvi bojni liniji in zmanjševanje blišča v objektih.
Pomanjkanje razumevanja kulturnih in političnih zadev drugih držav, ki sodelujejo v operacijah za ohranjanje miru.	Organiziranje učinkovite izmenjave kulturnega programa.
Nesloga in sovražnost z drugimi člani večnacionalnih sil – ponavadi izbruhne v prostih urah.	Organiziranje športnega programa in dejavnosti v kontingentu.
Škodovanje ali dajanje prednosti eni sprti strani.	Organiziranje izobraževanja o lokalni zgodovini in kulturi.

Vir: Strah (2004, 30).

Tabela 4.2 : Stresorji v operacijah za podporo miru

Stresorji v operacijah za podporo miru	Priporočljivi odzivi in učinki
Nenaden odhod enote na nalogo.	Razvijanje programa za vojake in njihove družine, zato da bi prejeli pravočasne informacije.
Nenačrtovane katastrofe ali incidenti.	Ustvarjanje kohezivne enote z močnimi

Majhne dejavnosti enote imajo velik politični in medijski vpliv.	posamezniki in skupinsko reševanje problemov.
Kulturne razlike in razlike v jeziku.	Improviziranje, zato da se izpolni naloga.
Pomanjkanje svobode gibanja.	Razvijanje strategije, da vojaki ostanejo osredotočeni na nalogo.
Post-travmatski stres vojakov.	
Nejasen ali nerazumljiv razlog misije.	Uporaba podpore vojakom in njihovim družinam.
Občutek izoliranosti in frustracije.	Razvijanje podpornega sistema za boj proti izoliranosti.
	Uvajanje poročanja po opravljeni nalogi.
Pomanjkanje značilnosti vojaških osnovnih operacij.	Napotke in navodila je potrebno dajati jasno in kratko, tako da jih enota razume.
	Razvijanje ciljev enote na osnovi prioriternih nalog.
Nezadostna varnost.	Zagotavljanje družabnih in drugih aktivnosti za podporo kohezivnosti.
	Razvijanje mobilnega sistema za podporo operacijam.
	Zagotavljanje primerne varnosti v skladu z grožnjami.
Pretirana varnost – mentalnost bunkerja.	Zagotavljanje ustreznega vedenja do lokalnega prebivalstva.
Frustracije glede pravil uporabe – ROE	
Neprimerno druženje z lokalnim prebivalstvom	

Vir: Strah (2004, 29).

4.2 Bolezni kot nevarnost – AIDS

"I was a soldier. But I know of no enemy in war more insidious or vicious than AIDS-an enemy that poses a clear and present danger to the world"

Colin Powell, ameriški državni sekretar (Sarin 2003).

Na zasedanju Generalne Skupščine OZN leta 2001 so se zbrali višji vojaški častniki in predstavniki ministrstev za obrambo, kjer so se zavedli, da je epidemija HIV/AIDS varnostna grožnja. Varnostni svet je razpravljal o problemu in predlagal dolgoročne rešitve. Kot rezultat je bil dosežen določen napredek, vsaj glede na mednarodne mirovne sile, pri razvijanju HIV / AIDS politik, ki obravnavajo tveganje, preprečevanja in zdravljenja. V praksi pa obstajajo precejšnje razlike v tem, kakšen pristop do vprašanj in testiranj imajo vojske same. Medtem ko HIV ogroža okoli 22.000.000 vojakov v vojskah po vsem svetu, se tistim v manj razvitih regijah z visoko stopnjo okužbe zdi najbolj ranljiva, čeprav javni podatki o razširjenosti virusa HIV v vojaški sferi niso izčrpani. Vse vojske si ne želijo ali si ne morejo privoščiti, da bi testirali svoje vojake. Nekatera obrambna ministrstva v strahu pred izpostavitvijo vojaške šibkosti želijo prekriti celoten obseg prizadetih vojakov z virusom HIV/AIDS (Sarin 2003).

Sodobna medicina je močno zmanjšala možnosti okužbe za celotne vojske in s tem pomagala ponekod izničiti epidemijo. Ampak večina vojaških enot ostaja ranljivih do specifične skupine imenovane spolno prenosljive bolezni. Stopnja spolno prenosljivih bolezni je v vojaški populaciji na splošno dva do petkrat višja kot pri civilnem prebivalstvu, v času konflikta pa lahko tudi do petdesetkrat višja. Vojaki so izpostavljeni večjemu tveganju spolno prenosljivih obolenj iz več razlogov:

- mnogo vojakov je relativno mladih in so tako razvrščeni v skupino najbolj spolno aktivne populacije;
- usposabljanje za agresijo in tveganje v boju lahko poveča tveganje izven bojišča, vključno s tveganim spolnim odnosom;
- stres, dolgočasje in osamljenost so dejavniki, ki pripeljejo vojaka do priložnostnega spolnega odnosa s civilnim prebivalstvom ali prostitutkami (Sarin 2003).

Primeri okužb z Aidsom in virusom HIV se pojavljajo v večjih vojskah, ki so vključene v bojne operacije po vsem svetu.

1. Kot primer lahko vzamemo študijo nigerijskih pripadnikov mirovnih sil, kjer so ugotovili, da je po dveh letih služenja na misiji zbolelo 10% pripadnikov, po treh letih pa se je vračalo z misije 15% okuženih vojakov z virusom HIV. Kot informacijo naj še pripišem, da država Nigerija zahteva testiranje za virusom HIV že pred odhodom na misijo (Sarin 2003).

2. Porast prostitucije v bližini vojaških baz na mirovnih operacijah in misijah so zabeležili v večih državah. Operacije OZN, ki so gostile več kot 17.500 pripadnikov iz več kot 30 držav v Sierr Leone, so imele sedež blizu Lumley Beach v Freetownu, ki je mesto nočnih klubov in prostitucije. Tako se je v Sierr Leone leta 2001 povečal odstotek okuženih za 3 odstotke (Sarin 2003).

Vloga mirovnih sil OZN v boju proti AIDS-u ima dve glavni razsežnosti. Ena od njih je vloga pri širjenju AIDS-a. To je vodilo k prizadevanjem na nacionalni in mednarodni ravni, da vključi zavedanja preventive pri usposabljanju mirovnih sil. Druga dimenzija skrbi za odgovornost v okviru mandata mirovnih operacij. Na primer s karanteno pripadnikov okuženih z AIDS-om, spodbujanje zavesti s strani skupine okuženih in pa z zagotavljanjem varnosti za varno dostavo zdravil za okužene z AIDS-om (Bratt 2002).

4.3 Operacijski in bojni stres

Mirovne operacije in misije se srečujejo velikokrat tudi z nevarnostmi kot so bojni stres, zlasti na mirovnih operacijah, katerih mandat vsebuje tudi vsiljevanje miru oz. prisilne akcije. Od nastanka mirovnih operacij se razni strokovnjaki na področju bojnega stresa ukvarjajo z razlogi nastanka stresa, ki se vedno bolj kaže na pripadnikih oboroženih sil (Jazbec 2009, 50).

Pojem operacijski stres je skovan v ZDA in označuje stres na nalogah izven vojne: pri delu na mirovnih misijah, pri humanitarnih nalogah, pri sanaciji naravnih nesreč itd. Stresorji, ki povzročajo operacijski stres, so:

- monotonost življenja v bazah,
- primitivni življenjski pogoji v bazah,
- odsotnost od doma in skrbi zaradi stanja domačih,
- pomanjkanje informacij o dogajanju zunaj baze,
- soočanje vojaka s tujimi in nerazumljivimi kulturami – drugi običaji, jezik in vera,
- težji klimatski pogoji – vročina, prah, temperatura,
- opazovanje posledic vojn, revščine, bolezni, trpljenja prebivalstva,
- pasivna vloga mirovnih sil, kjer vojak ne more veliko spremeniti,

- nevarnost minskih polj, groženj in dejanskih napadov (Jazbec 2009, 50).

Ameriški raziskovalci so izvedli raziskave o prisotnosti operacijskega stresa med vojaki, ki so delovali na mirovnih misijah. Delež vojakov s težjimi stresnimi motnjami je bil nizek, večji delež pa so opazili med enotami, ki so bile izurjene za bojno delovanje, nato pa so se srečale z monotonimi nalogami. Tako je ameriška raziskava bojnega bataljona na mirovni misiji razkrila, da lahko pomanjkanje akcije in pasivna drža na mirovnih misijah vojakom prinaša večjo stopnjo stresa, kot ga prinašajo bojne operacije pripadnikom elitnih enot (Jazbec 2009, 50).

4.3.1 Bojni stres v Iraku in Afganistanu

Leta 2004 so v inštitutu Walter Reed izvedli raziskavo, ki je ugotavljala stopnjo psihičnih težav ameriških vojakov, ki so prispeli iz Iraka in Afganistana. Pregledani vojaki so bili udeleženi v močnejših spopadih. 90% jih je bilo napadenih v zasedi, 60% jih je bilo v situaciji, ko na napad niso mogli odgovoriti zaradi pravil bojevanja, 85% je poznalo koga, ki je bil ranjen ali ubit, 75% pa je doživelo smrt sovojaka. Polovica je sodelovala pri sanaciji trupel. Med pregledanimi je 15% s posttravmatskim sindromom, 12% z depresijo, 11,5% s simptomi močnega in konstantnega strahu. Slaba četrtina je priznala, da bi se bili pripravljene zdraviti za alkoholizem, stres, osebne in družinske zadeve (Jazbec 2009, 51).

Gregor Jazbec, vojaški psiholog v SV, je med usposabljanjem v ZDA naredil intervju s podčastnikom ameriške vojske, ki je sodeloval v štirih misijah, dvakrat v Iraku. Ob prihodu iz prve misije v Iraku so mu diagnosticirali depresijo, na podlagi brezvolja, brez energije in pesimizma. Dobil je antidepresive, ki si jih je doziral sam, glede na razpoloženje. Odpravi se na zadnjo misijo, na kateri je bojno deloval od 5 do 7 dni v tednu. Izvajali so vpade v stavbe, zasede in iskali ostrostrelce. Streljanje je bilo konstantno. Opisuje odzive svoje enote na provokacije civilnega prebivalstva, pri čemer so enemu »polomili vse kosti v telesu«. Pri naletu na obcestno mino je izgubil razum, norel in iskal nasprotnike ob cesti. Po tem dogodku se je stanje poslabšalo in čutil je, kot da bi živel dve življenji. Na bojnih nalogah je deloval normalno, ob prihodu v bazo pa se je izgubil. Ni mogel spati in se umaknil v samoto. Po njegovih besedah si je povečal dozo antidepresivov, vendar uradno poročilo poveljnikov in zdravniškega osebja pravi, da je poskusil narediti samomor, zato so ga odpeljali do prve terenske bolnišnice. Tam so ugotovili, da je poleg depresije še razvil težje stresne motnje. Zaradi izčrpanosti in ugotovitve posttravmatskega sindroma - PTSD ter TBI -Traumatic

Brain Injury- psihičnih in fizičnih simptomov, ki so posledica pretresov in udarcev možganov ob eksploziji, so ga poslali v vojaško bolnišnico v ZDA. Ob prihodu v ZDA je bil zmeden, prestrašen in želel je nazaj. V bolnišnico je prihajal v isti umazani uniformi, v kateri je pred dnevi prispel iz Iraka, kjer so mu delali preiskave in ga zdravili ter ocenjevali njegove sposobnosti za nadaljnjo službo v vojski. Dodan je bil četi, ki se vrača nazaj v Irak (Jazbec 2009, 51–52).

4.4 Samomorilski napadi

Zgodil se je 11. september. Od tega dne naprej se je beseda terorizem začela uporabljati bolj pogosto, saj je danes ena najbolj pogostih tem novic in poročil, čeprav je terorizem star skoraj toliko kot človeštvo. Vojne proti terorizmu pa lahko opredelimo v leto 2001, ko so se pravzaprav začele.

Terorizem je vsako organizirano nasilno dejanje, ki je usmerjeno proti civilistom, civilnim ustanovam v politične in gospodarske namene. Je pojav in grožnja, ki jo nekatere države niso spodobne odpraviti, zato je potreben mednarodni pristop. Glavni subjekt v boju proti terorizmu je OZN, kot najvišja mednarodna avtoriteta. Po 11. septembru pa je v boju proti terorizmu prisotna tudi organizacija NATO, ki deluje v te namene v Afganistanu in Iraku. Zato so tudi mirovne sile cilji terorističnih skupin in skrajnežev, saj z napadi želijo povedati, da naj se sile umaknejo iz njihove države in s tem prepustijo prosto pot za nadaljevanje nalog, ki so si jih zadali.

Kot nevarnost pripadnikom oboroženih sil lahko izpostavimo samomorilske napade na konvoje mirovnih sil. Kaj sploh je samomorilski napad? Samomorilski teroristični napad je oblika napada, pri katerem je za izvedbo le tega nujna izvajalčeva smrt. Terorist, ki izvaja napad, se popolnoma zaveda, da bo lahko izvedel napad v celoti samo, če bo pri tem izgubil življenje. Samomorilec se žrtvuje za cilje, ideje in pri tem ni pomembno njegovo življenje, še manj pa življenje naključnih žrtev. Tako so se muslimanske skupnosti, ki so privržene verskemu terorizmu, že v preteklosti proti zahodnim oblastem pogosto borile s samomorilskimi napadi. Novo dimenzijo pa sta jim dali islamska revolucija v Iranu in iransko-iraška vojna. Poveljniki so na tisoče iranskih mladeničev poslali na mučeniške samomorilske misije, s katerimi so potem razlagalci korana motivirali ostale vojake in javnost. Tako so samomorilski napadi od leta 1983 stalnica v mednarodnem varnostnem okolju (Bobič 2010, 24).

Po 11. septembru je število samomorilskih napadov močno naraslo, predvsem v konfliktu med Palestinci in Izraelci. Samomorilski teroristični napadi so najbolj smrtonosna oblika terorizma, saj so v obdobju od 1980 do 2003 predstavljali le 3% vseh terorističnih napadov, a povzročili 48% vseh žrtev terorizma (Bobič 2010, 24).

Na mednarodnih mirovniških operacijah so do danes zabeležili že več samomorilskih napadov, v katerih so bili ranjeni ali ubiti pripadniki mednarodnih oboroženih sil.

1. 27. decembra 2010 so Natove sile in afganistanski predsednik Hamid Karzaj obsodili samomorilski napad upornikov, v katerem je umrla ena civilna oseba, v napadu pa je bilo ranjenih najmanj šest civilistov in osem članov afganistanskih varnostnih sil, katerim pomagajo pri vzpostavitvi miru Natove sile (Agency Group 2009).
2. V Kabulu, natančneje na severu Afganistana, v provinci Tahar se je 28. 5. 2011 zgodil samomorilski napad, v katerem so umrli trije nemški vojaki. Napad se je zgodil v stavbi, kjer je guvernerjev urad gostil srečanje na temo varnosti. To je bil eden najhujših samomorilskih napadov v provinci Tahar doslej. Na srečanju je prisostvoval tudi nemški poveljnik mednarodnih Natovih sil na severu Afganistana, general Markus Kneip, ki je bil ranjen skupaj s še tremi nemškimi vojaki (Delo.si 2011).
3. 30. 5. 2011 sta dan v Afganistanu zaznamovali dve eksploziji. Prva je odjeknila ob cesti v središču Herata, druga pa ob vhodu v vojaško bazo Vianini, ki jo vodijo italjanske oborožene sile. V napadu je umrlo pet, ranjenih pa je bilo 30 ljudi. Napad na vojaško bazo sta izvedla dva talibanska samomorilska napadalca, medtem ko naj bi več napadalcev poskušalo priti v samo bazo (24ur.com 2011).
4. 13. 7. 2011 je v samomorilskem napadu v provinci Kapisa severovzhodno od afganistanske prestolnice Kabul bilo ubitih pet francoskih pripadnikov mednarodnih sil Isaf in afganistanski civilist. Odgovornost za napad so prevzeli talibani. Napad na francoske vojake se je zgodil dan po nenapovedanem obisku francoskega predsednika Nicolasa Sarkozyja v Afganistanu. Sarkozy je tedaj napovedal umik četrtrine od skupno 4000 francoskih vojakov iz Afganistana do konca prihodnjega leta (Times.si 2011).

4.5 Improvizirane eksplozivne naprave - IED

Glavno orožje asimetričnega bojevanja v spopadu tehnološko podrejenih strani, kot so Irak, Afganistan, Čečenija idr., so eksplozivne naprave. Nastavljene eksplozivne naprave ob cestah, v avtomobilih in drugih predmetih prikrivanja so za te sile artilerija, samomorilski napadalci in letalstvo. Delovanje in uporaba IED sta, vsaj za Američane, porazni: najmanj 2500 mrtvih, bistveno počasna odzivnost sistema, zlasti kadrovskih in materialnih zmogljivosti (Vilar 2009, 41).

V Iraku in Afganistanu se je odpor koalicijskim silam kazal predvsem v serijskih napadih na slabše zaščitene konvoje, v vojaškem spremstvu le-teh je mesečno umrlo do 40 vojakov, ki so bili po večini Američani, po letu 2005 pa se je število obcestnih bomb več kot potrojilo in doseglo polovico vseh koalicijskih izgub (Vilar 2009, 41).

Ciljna skupina so navadno neoklepljena in slabo oklepljena vozila, kot so oklepni transporterji, tovornjaki, izvidniki 4x4, v številnih primerih pa celo glavni bojni tanki. Do februarja 2006 so Američani zaradi IED izgubili okoli 20 abramsov, 40 bradleyev, 30 strykerjev, 250 hummerjev in okoli 100 goseničnih oklepnikov (Vilar 2009, 41).

Zaskrbnjujoče je dejstvo, da so izdelovalci IED v Iraku v precejšnji prednosti pred tehničnimi ekipami, ki za posamezne tipe IED pripravljajo protiukrepe. Prvi resen opomin za Ameriške oborožene sile je bil 2003 v Iraku, ko je bil povsem uničen 70-tonski abrams v bližini Balada, ki mu je detonacija vkopanega razstreliva, nameščenega v preprostem grelniku vode, odtrgala kupolo (Vilar 2009, 41).

5 NEVARNOSTI ZA SLOVENSKE VOJAKE NA MIROVNIH MISIJAH

5.1 Slovenija v mirovni operaciji in misijah

Slovenija je članica mnogih mednarodnih organizacij. Med drugim je tudi del organizacij, ki sodelujejo na mirovni operaciji in misijah, in sicer Organizacije združenih narodov – OZN, Evropske Unije – EU, Organizacije severnoatlantskega sporazuma – NATO in Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi – OVSE. S članstvom v mednarodnih organizacijah, kot so te, Slovenija aktivno prispeva k mednarodnemu miru in stabilnosti, predvsem na območju jugovzhodne Evrope ter vedno bolj tudi po drugih kriznih žariščih.

Slovenija sodeluje v mirovnih operacijah in misijah ter dokazuje, da lahko tudi majhna država aktivno prispeva k varnosti in stabilnosti mednarodne skupnosti. Slovenska vojska sodeluje v mirovnih operacijah v tujini in zato se vsako leto povečuje število vojakov v tujini, kjer opravljajo naloge, kot so zbiranje informacij, patroliranje, varovanje objektov, sodelovanje pri preprečevanju javnih neredov, sodelovanje s specialnimi mednarodnimi organizacijami, sodelovanje pri iskanju in uničenju nelegalnega orožja in še mnogo drugega.

5.1.1 SV v Afganistanu – ISAF

Z letom 2004 je SV začela sodelovati v misiji zveze NATO v Afganistanu, to je v misiji ISAF. Vlada Republike Slovenije je Sklep o predlogu sodelovanja Slovenije v mirovni operaciji OZN v Afganistanu sprejela maja 2003. Vendar so zaradi zamude in logističnih težav slovenski vojaki nastopili misijo komaj marca 2004, to pa pomeni, da so odšli v misijo ISAF 5, ne pa v misijo ISAF 4, kot je bilo najprej mišljeno (Juvan v Jelušič in drugi 2005, 180).

Prvi pripadniki Slovenske vojske so se operacije udeležili marca 2004. Delovali so v Heratu v zahodnem delu Afganistana in v Kabulu na vzhodu države. Opravljali so naloge varovanja kampa v Heratu, delovali na nadzornih točkah, patrolirali v neposredni okolici ter spremljali vozila na ožjem območju Herata. Nastanjeni so bili v vojaškem kampu Arena v bližini Herata skupaj s pripadniki italijanskih in španskih mednarodnih sil. Najprej je odpotovalo 6 vojakov, kasneje se jim je pridružilo še 12 pripadnikov SV. Temeljni del kontingenta je bila bojna skupina desetih pripadnikov Odreda za specialno delovanje, ki je delovala v okviru kanadske izvidniške čete. Poleg teh je še poveljnik kontingenta major Zakrajšek, ki je hkrati deloval kot častnik za povezavo med poveljstvom misije ISAF in UNAMA. Pomagal mu je še en podčastnik. Za logistično podporo so skrbeli trije pripadniki Slovenske vojske (Wikipedija 2011).

Drugi kontingent je odpotoval v Afganistan 15. avgusta 2004, da je zamenjal prvi kontingent. Drugi kontingent SV je štel 27 pripadnikov ODSD: 11 pripadnikov bojne skupine, poveljnika kontingenta, 8 logističnih podčastnikov in 7 gasilcev (delovali na letališču Kabul). Poveljnik kontingenta je hkrati deloval v poveljstvu sil ISAF. Med svojo misijo je izvidniški oddelek sodeloval pri iskanju potniškega letala, ki je strmoglavilo 5. februarja 2005, pri čemer je umrlo 104 oseb. Kontingent je iz Afganistana odpotoval konec februarja 2005, potem ko ga je zamenjal tretji kontingent Slovenske vojske v Afganistanu (Wikipedija 2011).

Iz Slovenije je tretji kontingent odpotoval 14. februarja 2005, in sicer v Kabul na 6-mesečno misijo. V Afganistan so prispeli 16. februarja. Kontingent je sestavljalo 31 vojakov, sestavljen pa je bil iz izvidniškega oddelka, veterinarja in veterinarskega tehnika, 7-ih gasilcev ter poveljnika kontingenta (Wikipedija 2011).

Kontingenti, ki so sledili tem, so bili zdaj nastanjeni v Heratu, kjer je njihova naloga bila varovanje baze, v sklopu katere so delovali. Številčnost kontingentov se je povečevala iz misije v misijo.

5.1.2 SV na Kosovu – KFOR

Slovenska vojska sodeluje v Natovi operaciji na Kosovu pod imenom KFOR, ki je bila ustanovljena 10. junija 1999 z namenom utrditi varnost na Kosovu, zagotoviti uveljavljanje Resolucije 1244 Varnostnega Sveta in nadzorovati izvajanje vojaško-tehničnega sporazuma med vojsko Zvezne republike Jugoslavije in zveze NATO, podpisanega 9. junija 1999. Slovenija pošilja vojake na misijo od leta 2000, ko je šest častnikov prevzelo svoje dolžnosti na področju civilno-vojaških odnosov in odnosov z javnostmi (Juvan v Jelušič in drugi 2005, 179).

Danes¹ je na Kosovu 317 pripadnikov Slovenske vojske. Naloge slovenskih vojakov na Kosovu vključujejo vzdrževanje varnega in stabilnega okolja, zagotavljanje pogojev za prenos odgovornosti civilnim oblastem, izvajanje kontrole na komunikacijah in kontrolnih točkah, varovanje objektov posebnega pomena ter izvajanje projektov civilno-vojaškega sodelovanja (Slovenska vojska 2011).

5.1.3 SV v Bosni in Hercegovini

Po konfliktu v Bosni in Hercegovini je mednarodna skupnost na to območje napotila mednarodne sile Nata, ki so opravljale naloge v operaciji Joint Forge. 2. decembra 2004, ko se je Nato odločil, da zaključi misijo Sfor, so bile naloge iz Daytonskega sporazuma razdeljene, in sicer je del nalog prevzela Euforjeva operacija Althea, del obveznosti pa je prevzelo Natovo poveljstvo v Sarajevu (Slovenska vojska 2011).

¹ Podatki so iz dne 1. junij 2011

Namen operacije Althea je zagotavljanje vojaške navzočnosti, ki prispeva k varnemu okolju, onemogoča nadaljevanje nasilja in obvladuje preostale možne vidike splošnega mirovnega sporazuma. S tem je omogočeno opravljanje dolžnosti vsem evropskim in mednarodnim udeležencem (Slovenska vojska 2011). Slovenska vojska v operaciji sodeluje s častniki in podčastniki v poveljstvu Euforja, nadalje s pripadniki v nacionalnem podpornem elementu, ki zagotavljajo administrativno in logistično podporo pripadnikom oboroženih sil Slovenske vojske.

Trenutno po obsegu svojega prispevka Slovenija zaseda tretje mesto med dvanajstimi državami, ki sodelujejo v okviru Natovega poveljstva v Sarajevu. Slovenija ima tam trenutno pet pripadnikov SV (Slovenska vojska 2011).

5.1.4 SV v Libanonu, Siriji in Somaliji

Slovenska vojska deluje še v treh operacijah, in sicer v Libanonu, kjer so prisotni naši vojaki že od decembra 2006 in to v operaciji UNFIL, ki je pod okriljem Organizacije Združenih Narodov. Druga operacija je Atalanta, kjer ima Slovenija dva pripadnika oboroženih sil. Atalanta je prva pomorska operacija pod okriljem Evropske Unije in deluje od decembra 2008. Tretja operacija pa je operacija UNTSO, kjer slovenski vojaki delujejo od leta 1998 kot opazovalci in nadzorujejo ohranjanje premirja med sprtimi stranmi (Slovenska vojska 2011).

5.2 Nevarnosti za pripadnike SV po raziskavah

Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede je z različnimi raziskovalnimi metodami obravnaval pripadnike Slovenske vojske. Izvedel je več kot 3000 anket in 200 intervjujev od leta 2003 pa vse do leta 2008. To so naredili z obiskom baz, v katerih so bili nastanjeni slovenski vojaki, in sicer v Sarajevu, Doboju in Tuzli, na Kosovu, v Neaplju ter Afganistanu, Libanonu in Čadu. Rezultati raziskav so bili objavljeni v prilogah revije Slovenska vojska. Naslova raziskav sta »SLOVENSKA VOJSKA V MIROVNIH OPERACIJAH – družboslovna analiza dejavnikov vpliva na mirovno delovanje SV« in »DRUŽBOSLOVNA ANALIZA DELOVANJA SLOVENSKE VOJSKE V MISIJAH IN V POVELJSTVIH NA MEDNARODNIH DOLŽNOSTIH«, avtorji rezultatov empiričnih raziskovanj so Ljubica Jelusič, Vinko Vegič, Jelena Juvan, Janja Vuga in Maja Garb. Prva raziskava se je izvajala od leta 2001 do 2006, druga raziskava pa od 2006 do 2010. V

naslednjem delu diplomske naloge bom povzela rezultate obeh raziskav, ki so bili objavljeni v reviji Slovenska vojska (Jelušič in drugi 2004).

V prvo raziskavo so bili vključeni vsi vojaki SV, ki so delovali na mirovnih misijah. V vseh letih raziskovanja je bilo skupaj izpolnjenih 3062 vprašalnikov in opravljenih 276 intervjujev s pripadniki ter pripadnicami SV. Vzporedno so nekatere hipoteze preverjali tudi med pripadniki drugih kontingentov SV, ki so v tistem obdobju sodelovali v mednarodnih operacijah ali na misijah. Z uporabljenimi empiričnimi raziskovalnimi metodami so poskušali zbrati čim več subjektivnih mnenj, stališč in izkušenj udeležencev mirovne operacije, hkrati pa z neposredno udeležbo ugotoviti razmere na območju misije, razmere in življenjske pogoje v matični bazi.

- Predhodno usposabljanje kot preventiva pred nevarnostmi

Raziskovalni center se je med drugim posvetil tudi pripravam na delovanje vojaških kontingentov v mirovni operaciji, kamor sodijo najrazličnejše priprave vojakov, in sicer od vsakodnevnega vojaškega usposabljanja do neposrednih priprav na misijo pred odhodom, od opremljanja za potrebe dela na misiji do priprav družine na odsotnost družinskega člana, od samostojnega brskanja za informacijami o območju misije do organiziranih predavanj in izvidovanj na misiji. V raziskavi so anketirancem postavili vprašanja predvsem o pripravah tik pred misijo in o obveščenosti o razmerah na misiji. Pokazalo se je, da se priprave in dejanske potrebe na misiji razlikujejo, da izstopa kategorija vojaških priprav in problem jezikovnih priprav.

Največje razlike ugotavljamo pri vojaških pripravah. Te so sicer ene najboljše ocenjenih, kaže pa, da se na misiji ne potrebuje usposobljenosti iz takšnih priprav. Načrtovalci in izvajalci priprav menijo, da morajo priprave potekati za tako imenovani najslabši možni scenarij, čeprav so razmere na misijah navadno manj zaostrene, vojaki pa ne opravljajo bojnih nalog. Velike razlike pri ocenah pred in med misijo ugotavljajo tudi pri neposrednih pripravah na nalogo ter pripravah na delovanje pod stresom. Večina kontingentov je razočarana nad informacijami o političnih razmerah, vzrokih in značilnostih spopadov, tradicijah in vrednotah ter o vojaški bazi, v kateri bodo nastanjeni. Pred odhodom na misijo so prepričani, da so dobili dovolj informacij in prave, njihova neposredna izkušnja z lokalnim okoljem in vojaško

bazo pa pokaže, da so bile predhodne informacije pomanjkljive ali celo neustrezne, na primer o urejenosti baze.

- Medsebojno zaupanje

Medsebojno zaupanje med vojaki in tudi zaupanje do poveljujočih je ključen del za varno izvajanje nalog in preprečevanje nepotrebnih nevarnosti samemu sebi in celotni enoti.

V raziskavi postavijo vprašanje, ali anketiranci zaupajo svojim tovarišem v enoti. Pred odhodom na misijo je to zaupanje zelo visoko, saj je povprečje zaupanja med 4, 20 in 4, 53 na petstopenjski lestvici pri kontingentih v Sforjuter, med 3, 93 in 4, 32 pri kontingentih v Kforju. Zaupanje v tovariše med misijo se pri večini kontingentov nekoliko zmanjša. Tako je pri nekaj kontingentih opazno zmanjšanje zaupanja celo za več kot pol ocene, na primer s 4, 32 pred odhodom na 3, 71 med misijo. Pri dveh kontingentih v MSU Sfor zmanjšanja zaupanja v tovariše ni zaznati, celo rahlo povečanje zaupanja.

Na vprašanje, kakšno je zaupanje do nadrejenih, so rezultati naslednji: zaupanje nadrejenim je precej veliko, predvsem pred odhodom na misijo, ko so na petstopenjski lestvici povprečne ocene zaupanja pri večini kontingentov približno 4, pri čemer je zaupanje neposredno nadrejenim v povprečju precej večje kot zaupanje višjim nadrejenim in pa med misijo se skoraj vedno močno zmanjša zaupanje nadrejenim, pri čemer je zmanjšanje zaupanja višjim nadrejenim večje kot zaupanje neposredno nadrejenim, čeprav se ocene zmanjšajo za približno 0, 6 ocene, pri nekaterih kontingentih pa celo za celo oceno.

- Družina doma kot stresni dejavnik na misijah

Pripadniki SV, vključeni v raziskave, so se na misije odpravljali ob razmeroma visoki podpori partnerjev, staršev in prijateljev. Najvišje vrednosti so dosegli prijatelji, kar je mogoče delno pojasniti tudi z oblikovanjem vojaške subkulture ali drugače povedano kroga prijateljev, ki so neposredno ali posredno vključeni ali povezani z vojaškim sistemom. Visoke vrednosti dosega tudi podpora partnerjev, kar pokaže, da se posameznik odpravlja na misijo s privolitvijo partnerja. Podpora domačih med delovanjem na misiji pade, a se po vrnitvi v domovino spet poveča. Med službovanjem se pripadniki SV ne obremenjujejo preveč z družinskimi vprašanji, dokler se doma ne pojavijo težave in negotovosti. Težave doma imajo lahko ključen pomen pri delovanju in učinkovitosti pripadnikov na misiji. Za vse pripadnike

pa je značilno, da bolj se je bližal konec misije, bolj so trpeli zaradi ločitve od domačih, še bolj pa je zaradi njihovega odhoda trpela njihova družina.

- Nevarnosti, ki pretijo na pripadnike SV

Mirovna misija je v sociološkem smislu delo z ljudmi in med ljudmi, drugimi udeleženci misije in domačini. Zaradi posebnih okoliščin, v katerih delo poteka, lahko zaznamo sovražnosti, možne pa so tudi druge vrste nevarnosti bolj objektivnega značaja. Tukaj najdemo nevarnosti, kot so minska polja ali neeksplozirana ubojna sredstva in mine. Druga nevarnost, katera zdaleč ni nepomembna, je prometna kultura države gostiteljice. V krajih, kjer potekajo misije, so cestne povezave lahko zelo slabe in tako predstavljajo nevarnost za pripadnike oboroženih sil ob vsaki uporabi teh. Prehod iz enega kraja do drugega je tako lahko usoden za transportna vozila logistike in prevoz enot, samo potovanje pa se zaradi slabo urejenih cestnih poti časovno podaljša. Nevarnost na cestah pa preži tudi s strani domačinov, ki imajo razvito drugačno kulturo vožnje kot enote iz drugih držav. Vojaki so ugotovili, da je prometna kultura domačinov in drugih udeležencev v Sforju nizka, zato si na cestah v nenehni nevarnosti. Tudi pripadniki kontingenta MSU IX so pričakovali predvsem težave zaradi min in neeksploziranih ubojnih sredstev, vedeli pa so tudi, da lahko pričakujejo težave v prometu. Vojaki MSU namreč potujejo po vsej BiH, tako da gredo vsak teden iz centralne baze v Butmirju v Sarajevu. Vsak teden gostujejo nekje druge, v bazah po vsej BiH. Po petih mesecih dela se je precej povečal strah zaradi napak nadrejenih v nevarnih razmerah. To pomeni, da se najprej s tako nevarnostjo večina ne strinja, potem pa to postane verjetno. Povečal se je še strah zaradi delovanja kriminalnih tolp. Nevarnosti lahko predstavljajo tudi posledice lastnega ravnanja, kot so rane, bolezni, panika, oprema in orožje, ali pa jih povzročajo neodgovorni tovariši oz. nadrejeni. Raziskave so pokazale, da so pripadniki SV pred odhodom na misije pričakovali težave z minami in neeksploziranimi ubojnimi sredstvi, se bali prometnih nesreč in kriminalnih tolp. Ta pričakovanja se potrdijo.

5.3 Nevarnosti za pripadnike SV na misijah – po intervjujih

Po pregledu raziskav, ki ga je opravil Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede, sem se odločila, da še sama naredim intervju s pripadnikoma SV, ki sta sodelovala na misiji KFOR na Kosovu in primerjam rezultate raziskave in moja intervjuja.

- INTERVJU 1 – vojak Daniel Obal

Prvi intervju sem opravila s pripadnikom 74. MOTB SV, ki delo opravlja v Mariboru in je v SV zaposlen osem let. Na misiji KFOR je sodeloval on novembra 2006 do marca 2007, kjer so izvajali patrulje in varovali vas Goraždevac in pokopališče Belo polje. Njihov namen delovanja je bil preprečevanje novih konfliktov med sprtimi stranmi. V nadaljevanju pogovora sem želela izvedeti, kakšne priprave so imeli pred odhodom na misijo. Odgovoril mi je, da so se predvsem pripravljali na razne konflikte med Albanci in Srbi in kako v takih primerih odreagirati. Na vprašanje, če so na njih prežali ostrostrelci, je odgovoril, da tega niso zaznali oz. da tega niso doživeli. V nadaljevanju pogovora je povedal, da je bila prometna kultura gostujoče države precejšnja nevarnost, saj domačini ne upoštevajo prometne signalizacije in predpisov. Prav tako pa je slaba tudi prometna infrastruktura. V njegovi enoti se med misijo niso srečali z neeksploziranimi ubojnimi sredstvi, ampak so se pred odhodom na to pripravili. Pogovor sva nadaljevala o kriminalnih tolpah. Intervjuvanec je navedel primer, s katerim so se soočili med patruljo, ko je eden od domačinov stopil do njih in prosil za pomoč. Lokalna kriminalna topla je namreč vlomila v njegov dom in odnesla večino njegovega premoženja, zato so vojaki izvedli postopek prijave in poklicali policijo, ki je nato nadaljevala njihovo delo. Neposredne nevarnosti kriminalnih tolp drugače niso zaznali. Z domačini so bili v dobrih odnosih.

Na vprašanje o konfliktih znotraj enote je povedal, da tega primera niso imeli in da so delovali enotno.

Pogovor sva nadaljevala o primerih stresa zaradi odtujitve od družine, slabe komunikacije in dolgočasje v bazi. Povedal je, da se je srečeval s primeri, ki so kazali znake domotožja, vendar ne pretiranega, da bi s tem ovirali ali ogrožali delovanje enote. Komunikacija z družino in prijatelji doma je potekala normalno, saj jim je SV omogočila uporabo interneta ter jih informirala glede cenejših možnosti telefoniranja. Dolgočasje v enoti je bilo zaznati kar veliko, vendar so poskušali to pregnati s športnimi aktivnostmi in druženji znotraj baze. Omenil je tudi prisotnost psihologov in duhovnikov, ki so bili na razpolago za pogovore ob stiski. Ob zaključku intervjuja mi je povedal, da se je na misiji počutil varnega in se odločil, da gre letos oktobra v Afganistan za obdobje 6 mesecev in upa, da se bo tudi ta misija končala varno, tako za njega kot vse ostale prisotne na operaciji.

- INTERVJU 2 – vojakinja Mateja Mencigar

Drugi intervju sem opravila s pripadnico 1. brigade, ki opravlja delo zdravstvenega tehnika in je v vojski zaposlena že 9 let. Na misiji KFOR je sodelovala leta 2008. V pogovoru je povedala, da na misiji niso zaznali posebnih groženj in nevarnosti, ki bi pretile pripadnikom oboroženih sil, sodelujočih na mirovni misiji. Na vprašanje o ostrostrelcih in neeksplozivnih minah in drugih ubojnih sredstvih je odgovorila, da se s tem niso srečali, so se pa pripravljali na usposabljanju pred odhodom na misijo. Stresnih motenj pri sovojakih ni zaznala, saj je tudi pri njih bila zagotovljena dobra komunikacija z družino in prijatelji – internet, telefoniranje. O sodelovanju med vojaki in poveljujočimi je povedala, da so bila občasna nesoglasja, vendar tega ni želela komentirati. Poudarila pa je, da se zaradi tega niso počutili ogroženo ali občutili kakršnokoli nevarnost.

Kulturo in način življenja domačinov so sprejemali dobro, saj je našla veliko podobnosti med življenjem doma in njihovo kulturo. Prometno kulturo ni posebej izpostavljala, saj se ji zdi, da so pravila vožnje podobna našim, vendar so morali malo bolj paziti na domačine, ki večkrat niso upoštevali kakšne prometne signalizacije. Domačini so jih sprejeli dobro in jim niso povzročali nevšečnosti.

Na vprašanje o lokalnih kriminalnih tolpah pa je povedala, da zaradi njih niso imeli nevšečnosti, saj jih praktično niso zaznali.

5.4 Primerjava rezultatov raziskave in intervjujev

Rezultati raziskave so pokazali, da so pripadniki SV pred odhodom na misije pričakovali težave z minami in neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, se bali prometnih nesreč in kriminalnih tolp. V intervjujih sem ugotovila, da so se pred odhodom na misijo vojaki na to pripravljali, vendar je tega na samih misijah bilo veliko manj, kot so pričakovali. Potrdila se je bojazen glede prometa, saj lokalno prebivalstvo ni upoštevalo prometne signalizacije in s tem ogrožalo ostale udeležence v prometu. V raziskavi se je ugotovilo, da so na misijah prisotne tudi nevarnosti neeksplozivnih min in drugih ubojnih sredstev, vendar po intervjujih tega ni zaznati, saj so se po besedah intervjuvanca z minami in ubojnimi sredstvi ukvarjale enote, za to usposobljene. Kriminalne tolpe so bile prisotne, vendar v majhni meri, saj je vojakinja Mencigarjeva povedala, da kriminalnih tolp, ki bi želele škodovati mirovnikom, v šestih mesecih sploh ni zaznala. V raziskavi je bilo omenjeno tudi medsebojno zaupanje med vojaki, ki med misijo pade, vendar sta mi intervjuvanca zagotovila, da so si med seboj

popolnoma zaupali tako pred odhodom in pa med samo misijo. Med intervjuji se je potrdilo tudi dejstvo, da se med misijo zaupanje do nadrejenih zmanjša, to pa predvsem zaradi nesoglasij med vojaki in poveljujočimi.

6 ZAKLJUČEK

Gradnja in ohranjanje mednarodnega miru je glavna prioriteta modernega sveta, saj se preko mednarodnih organizacij vršijo misije in operacije z namenom vzpostavitve trajnega miru in prijateljstva med sprtimi stranmi. Diplomsko delo predstavlja nevarnosti za pripadnike oboroženih sil, vključno s pripadniki Slovenske vojske, ki sodelujejo v mednarodnih mirovniških operacijah in misijah. V zaključnem delu diplomske naloge odgovarjam na zastavljeno vprašanje, katere so najpogostejše nevarnosti in s katerimi se srečujejo pripadniki oboroženih sil na mirovniških misijah. Te nevarnosti so predvsem stres in težave, povezane z njim, operacijski in bojni stres, ki sta prisotna predvsem v Afganistanu in Iraku, nesoglasja med vojaki in poveljujočimi, bolezni, samomorilski napadi, improvizirane eksplozivne naprave ali IED, prometna kultura države gostiteljice ter prisotnost kriminalnih tolpe. Skozi nalogo je vidno tudi, da so si nevarnosti na operacijah in misijah različne, saj so pri operacijah prisotne tudi bojne operacije in je tako stopnja nevarnosti večja.

Slovenija, kot članica zveze NATO, OZN, OVSE in EU, že vrsto let sodeluje v mirovniških operacijah in misijah. Trenutno so pripadniki SV na misijah v Afganistanu, na Kosovu, v Bosni in Hercegovini, Libanonu, Siriji in Somaliji, kjer pomagajo pri izgradnji mednarodnega miru. Nevarnosti, ki prežijo na naše vojake na misijah, so različne. Po analizi raziskave Obramboslovnega raziskovalnega centra FDV in mojih intervjujev lahko zaključimo, da so nevarnosti, ki ogrožajo naše vojake, manjše intenzivnosti. Na misijah se pojavlja predvsem nevarnost na cestah oz. v prometu države gostiteljice, lokalne kriminalne tolpe, nesoglasja med podrejenimi in nadrejenimi in pa stres zaradi domotožja. Možna so tudi različna obolenja s prenosljivimi boleznimi. Nevarnosti, kot so samomorilski napadi, IED, operacijski in bojni stres, naši vojaki ne občutijo, saj ne sodelujejo v bojnih operacijah in nalogah, kjer se takšne grožnje pojavljajo.

7 LITERATURA

1. AgencyGroup.2009. *Afghan president, ISAF condemnsuicide bomb attack*. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=7&hid=126&sid=4c1225ff-2992-4997-a8f7-69b2843a8142%40sessionmgr104&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=mth&AN=32W1144446998> (20. julij 2011).
2. Bobič, Darja. 2010. *Samomorilski napadi kot oblika delovanja terorističnih organizacij*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
3. Bratt, Duane. 2002. *Blue Condoms: The Use of International Peacekeepers in the Fight against Aids*. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=5&hid=126&sid=4c1225ff-2992-4997-a8f769b2843a8142%40sessionmgr104&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=mth&AN=10566463> (20. julij 2011).
4. *Delo.si*. 2011. Afganistan: v samomorilskem napadu ubiti trije nemški vojaki, 28. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/afganistan-v-samomorilskem-napadu-ubiti-trije-nemski-vojaki.html> (21. julij 2011).
5. *Dnevnik.si*. 2001. Vojak umrl za posledicami nesreče, 21 junij. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/3907> (21. julij 2011).
6. European Union. 2011. *The EU and Peacekeeping: Promoting Security, Stability, and Democratic Values*. Dostopno prek: <http://www.eurunion.org/News/eunewsletters/EUFocus/2008/EUFocus-Peacekeeping-Nov08.pdf>. (20. julij 2011).
7. Jazbec, Gregor. 2009. Bojni stres v modernih operacijah. *Revija Obramba* 41 (julij). Dostopno prek: <http://www.obramba.com/revija.asp?ID=230> (22. september 2011).
8. Jelušič, Ljubica, Maja Garb, Erik Kopač, Vinko Vegič, Kristina Ober, Jelena Juvan, Klemen Grošelj in Vladimir Prebilič. 2005. *Mirovne operacije in vloga Slovenije*. Ljubljana: FDV.
9. Jelušič, Ljubica, Maja Garb, Jelena Juvan in Vinko Vegič. 2004. Slovenska vojska v mirovni operaciji. *Priloga revije Slovenska vojska* XII (5). Dostopno prek: http://www.mo.gov.si/fileadmin/mo.gov.si/pageuploads/revija_sv/2004/sv04_05_priloga.pdf (22. september 2011).
10. Juvan, Jelena. 2008. *Vojaške družine: usklajevanje zahtev med družino in vojaško organizacijo*. Doktorska disertacija. Ljubljana: FDV.

11. Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: FDV.
12. North Atlantic Treaty Organization. 2011a. *NATO and Libya*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>. (20. julij 2011).
13. --- 2011b. *NATO in Afghanistan*. Dostopno prek: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/index.htm>. (20. julij 2011).
14. Samec, Karin. 1991. *Samomor kot družbeno-patološki pojav in problem samomora v JLA*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
15. Sarin, Radhika. 2003. *A new security threat: HIV/AIDS in the military*. Dostopno prek: <http://web.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/detail?vid=3&hid=126&sid=4c1225ff-2992-4997-a8f7-69b2843a8142%40sessionmgr104&bdata=Jmxhbm9c2wmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=mth&AN=9168085> (20. julij 2011).
16. Slovenska vojska. 2011. *Mednarodno sodelovanje*. Dostopno prek: <http://www.slovenskavojska.si/mednarodno-sodelovanje/> (20. julij 2011).
17. Strah, Vesna. 2004. *Vpliv stresa na izvajanje nalog v operacijah za podporo miru*. Diplomsko delo. Novo mesto: FOŠ.
18. *Times.si*. 2011. V samomorilskem napadu v Afganistanu ubiti francoski vojaki, 13. julij. Dostopno prek: <http://www.times.si/svet/v-samomorilskem-napadu-v-afganistanu-ubiti-francoski-vojaki--3aaeda67fd-565098f39a.html> (20. julij 2011).
19. Vilar, Andrej. 2009. Zahrbtni del vojskovanja. *Revija Obramba* 41 (december). Dostopno prek: <http://www.obramba.com/revija.asp?ID=235> (22. september 2011).
20. United Nations. 2011. *History of Peacekeeping*. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/peacekeeping/operations/history.shtml>. (20. julij 2011).
21. *24ur.com*. 2011. V Afganistanu poškodovana Slovenka, 30. maj. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/v-afganistanu-poskodovana-slovenka.html>. (10. avgust 2011).
22. Wikipedija. 2011. *Slovenska vojska*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_vojska#SV_in_mednarodni_odnosi. (20. julij 2011).